

Naglis Kardelis

DAUGIALYPUMO LOGIKA, ARBA KAIP ĮMANOMAS MĄSTYMAS TARP FILOSOFIJOS IR NEFILOSOFIJOS*

Audronė Žukauskaitė.

Gilles'io Deleuze'o ir Félixo Guattari filosofija: daugialypumo logika.

Vilnius: Baltos lankos, 2011. 268 p.

Michelis Foucault, praeitame šimtetyje pasakęs, kad „vieną dieną šis amžius greičiausiai bus vadinamas Gilles'io Deleuze'o vardu“, be abejo, turėjo galvoje XX amžių, bet ši jo pranašystė dvidešimt pirmajam šimtmečiui tinka net labiau nei tam, kurį minėjo pats ištarmės autorius. Beje, minėtoje Foucault pranašystėje konkretus šimtmetis nėra tiesiogiai įvardytas, o tik numanomas, todėl ši ištarmė tampa tarsi amžina, lieka *amžinai* galioti *visai dabarčiai* ir kiekvienam šimtmečiui, kuris, žvelgiant iš skaitytojo požiūrio taško, yra *dabarties* amžius. Akivaizdu, kad minėta pranašystė galios tol, kol pati Deleuze'o ir Guattari filosofija išliks aktuali.

Ir iš tiesų – būtent XXI amžius tiesiog mūsų akyse vis labiau ir labiau virsta Gilles'io Deleuze'o ir Felixo Guattari šimtmečiu. Taip yra ne todėl, kad šie mąstytojai staiga atrado tai, ko jokiame kitame filosofui nepavyko atrasti nuo pat filosofijos ištakų senovės Graikijoje, ir ne dėl to, kad jie staiga pradėjo mąstyti *teisingai*. Būtent priešingai – šie mąstytojai ir filosofai (ar veikiau *nemąstytojai* ir *nefilosofai* – o galbūt net *antimąstytojai* ir *antifilosofai*) sąmoningai iškrito iš du su puse tūkstančio metų dominavusio klasikinės filosofijos ir klasikinio mąstymo režimo,

* Recenzija buvo skelbta tinklalapyje „Filosofija Lietuvoje“: Kardelis, N. 2011. „Daugialypumo logika, arba Kaip įmanomas mąstymas tarp filosofijos ir nefilosofijos“. Prieiga internetu <http://www.filosofija.vu.lt> (žiūrėta 2011 12 13).

idant pajęgtų į šiuolaikinį pasaulį ir šiuolaikinį žmogų pažvelgti ne įprastu matymu ir mąstymu, o tartum iš pačios žmogiško matymo ir žmogiško mąstymo *išorės*. Sakytume, jie pabandė išvysti šiuolaikinio žmogaus, kuris yra pasimetęs ir kankinamas įvairiausių sindromų, liguistumų ir krizių, būklę kitaip, kone *nežmogiškai*, tarsi *kitos būtybės* – *kito gyvūno* (arba tiesiog *gyvūno*, taigi *ne-žmogaus*) – akimis, nes žvelgimas į žmogiškąją būklę paties žmogaus akimis šiuolaikiniam žmogui jau nieko nerodo, nereiškia ir neapreiškia, būdamas visiškai aklas galbūt vien dėl to, kad yra, Nietzsche'ės žodžiais tariant, *žmogiškas, perdėm žmogiškas*.

Abu šie prancūzų intelektualai, tarsi atsiliepdami į kadaise Martino Heideggerio pasakytą mintį, kad mes kol kas *dar nemąstome* – *nepajėgiame mąstyti* – tikrąja šio žodžio prasme, ir darydami prielaidą, kad klasikinės reprezentacijų kūrimu pagrįstas mąstymas neleidžia mirtingajam ištrukti iš voverės ratą primenančio galios santykių ciklo, kuris lyg užburtas nuolat atsigamina dėl tam tikros jam būdingos vidinės logikos, herojiškai pamėgino atlikti jokiai žmogiškai būtybei neįmanomą judesį – *mąstyti anapus mąstymo* ir *filosofuoti anapus filosofijos*, sakytume, mąstyti ne-mąstymo būdu ir filosofuoti ne-filosofijos režimu.

Ir būtina pripažinti, jog tam tikru atžvilgiu jiems tai pavyko – pavyko sukurti *kažką*, ko tiesiogine prasme negalėtume vadinti nei mąstymu, nei filosofija, bet kas, nepaisant to, kažin koku keistu ir nesuvokiamu būdu vis tiek išlaikė ir net padaugino įprastam mąstymui ir įprastai filosofijai būdingą kūrybinę galią, įžvalgos aštrumą ir kritinės refleksijos skvarbumą.

Tačiau bene svarbiausia tai, kad Deleuze'o ir Guattari idėjos, nepaisant tariamo jų keistumo, (anti)filosofinio egzotiškumo bei avangardiškai elitarinio revoliucingumo, galingiausiai rezonavo su pačia šiuolaikinės epochos dvasia, atitiko šiuolaikinio žmogaus viltis ir neviltį, užčiuopė gyvąjį laikmečio nervą. Šios idėjos įvairių šiuolaikinės kultūros teoretikų ir pačių kultūros kūrėjų panaudojamos kaip universalus teorinis įrankis, leidžiantis netikėtu rakursu pažvelgti į teatrą, kiną, medijas, performatyvumą ir gerokai conceptualiau interpretuoti pačią vizualinės kultūros prigimtį. Kartu Deleuze'o ir Guattari įžvalgos padeda tarsi naujomis akimis išvysti pačiai politinei globalaus pasaulio sąrangai būdingą galios santykių subtilumą ir tuo pat metu nužmoginantį brutalumą, leidamos kūrybingai konstruoti teorines dabartinės politinės tikrovės alternatyvas.

Deleuze'o ir Guattari mąstymas – ar, tiksliau tariant, savitą mąstymo galią turintis *nemąstymas* ar net *antimąstymas* – yra savaip logiškas, tačiau jam nėra būdinga įprasta, tiesinė, vienalytė ir vienalypė logika, kuria pasižymi klasikinis mąstymas. Minėtų filosofų – ar filosofuojančių *nefilosofų-antifilosofų* – mąstymui būdinga *daugialypumo logika*. Tai logika, kurioje skirtumas logiškai pirmesnis už vienį ir tapatumą, o pats mąstymas – ypač kūrybingas, konceptus kuriantis mąs-

tymas – suvokiamas ne kaip sau pačiai tapati konsoliduota ir vienakryptė minties srovė, o kaip nuo pat pradžių daugiingas ir nuolat besiskleidžiantis pluoštas, kurio konceptuali tapatybė tėra momentinė iliuzija.

Ši savita logika, kuri, be abejo, netenkina ir negali tenkinti įprastų logiškumo kriterijų, (anti)filosofiniame Deleuze'o ir Guattari projekte kūrybingai pagrindžia naujo mąstymo (galbūt, kaip pranašavo Foucault, XX ar XXI amžiaus mąstymo), šokiruojančiai ir tuo pat metu virtuotiškai balansuojančio tarp filosofijos ir nefilosofijos (arba – tarp filosofijos ir antifilosofijos) polių, galimybės sąlygas.

Būtent šokiruojančiu minties virtuotiškumu pasižyminčios delioziškosios ir gvatariškosios daugialypumo logikos analizei ir skirta naujoji Audronės Žukauskaitės, iškiliausios šiuolaikinio poststruktūralistinio prancūzų mąstymo tyrinėtojos Lietuvoje, knyga. Mūsų krašte – tai pirmasis solidus monografijos apimties teorinis veikalas, skirtas Deleuze'o ir Guattari idėjoms ir jų įvairialypei raiškai šiuolaikinėje kultūroje. Aštuoniuose šios knygos skyriuose išvalgiai ir įdomiai aptariama Deleuze'o skirtumo samprata, psichoanalizės ir socialinių institucijų kritika Deleuze'o ir Guattari filosofijoje, Deleuze'o ir Guattari kūno samprata, tapsmo moterimi ir postfeministinių strategijų analizė, mažoji politika šiuolaikinės politinės teorijos kontekste, mažoji literatūra, mažasis teatras ir mažasis kinas, taip pat mažosios kasdienybės revoliucijos, kurias konceptualiai pagrindžia Guattari transversalumo samprata.

Žukauskaitės knygoje regime tą pačią daugialypumo logiką bei rizomatišką diskurso kerojimasi bei skaidymasi, kurie būdingi ir minėtų prancūzų intelektualų mąstymui, tačiau tiriamo objekto prigimties ir analitinės tyrimo prieigos atitikimo požiūriu, taip pat vidinės plėtojamo teorinio naratyvo logikos prasme monografija labai vieninga, o pati autorės analitiškai auginama diskurso rizoma atrodo elegantiškai architektoniška. Labai žavi Žukauskaitės gebėjimas kaitalioti analizės registrus, nuo abstrakčių teorinių svarstymų bei metodologinio ar apibendrinančio pobūdžio pastebėjimų sklandžiai pereinant prie konkrečių šiuolaikinės kultūros ir politikos realių.

Itin vertingas monografijos bruožas – tai labai įdomus ir išvalgus šiuolaikinės Lietuvos kultūros, visų pirma avangardinio lietuvių kino bei teatro bei vizualinės lietuvių kultūros apskritai interpretavimas remiantis Deleuze'o ir Guattari filosofijos kategorijomis, taip pat įvairių medijinių šiuolaikinės avangardinės lietuvių kultūros fenomenų aptarimas panašių pasaulinės kultūros reiškinių fone. Monografija labai praturtins ir Lietuvoje teorine prasme kol kas dar skurdoką feministinį ir postfeministinį diskursą.

Knyga ypač pravers profesionaliems kontinentinės filosofijos, ypač prancūzų postruktūralizmo ir postmodernizmo, tyrinėtojams bei šiuolaikinio lietuvių meno

mylėtojams, taip pat visiems besidomintiems politine filosofija, galbūt – norėtusi tikėtis – ir kai kuriems politologams – bent jau tiems, kurie savuoju mąstymu geba įveikti pasenusias politologines schemas ir aklaai nesivadovauja vadinamosios „politinės teorijos“ – ar veikiau įvairių (labai greitai besikeičiančiame globaliame pasaulyje jau, deja, beviltiškai neadekvačių) politinių teorijų – dogmomis.

Monografijoje gausiai pateikiama ir vertingos ikonografinės medžiagos, retų fotografijų, kurios toli gražu nėra vien dekoratyvios teorinio veikalo puošmenos. Priešingai – patys fotografijose regimi vaizdai tampa teorinės analizės atspirties tašku, dar įtaigiau paliudydami vizualinio elemento svarbą pačiam filosofiniam diskursui.

Ši knyga – tai ne tik monodinių apmąstymų apie šiuolaikinę filosofiją ir kultūrą rezultatas, bet ir vaisingo autorės bendradarbiavimo su užsienio šalių mokslininkais vaisius. Monografijoje sintetiškai apibendrinami ne vieną dešimtmetį trunkančių tyrimų rezultatai, autorės skelbti daugybėje Lietuvos ir užsienio spaudoje publikuotų straipsnių ir tarptautinėse bei respublikinėse konferencijose skaitytų mokslinių pranešimų. Be abejo, šie rezultatai pakylėjami į visiškai naują teorinį lygmenį.

Esu įsitikinęs, jog tai pati įdomiausia ir solidžiausia Audronės Žukauskaitės mokslinė monografija. Būtent su šia knyga Lietuvoje, tikėkimės, ir prasidės tikrasis Deleuze'o ir Guattari filosofijos, *nefilosofinės filosofijos*, kaip unikalaus šiuolaikinės kultūros fenomeno ir kartu teorinio instrumento, padedančio giliau reflektuoti įvairius šiuolaikinės kultūros reiškinius, gyvenimas.